

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 17 (30)

Суми – 2019

**SECTION 1
THEORY AND HISTORY OF THE STATE AND THE RIGHT;
HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL STUDIES**

**СЕКЦІЯ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i17.p7>

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСР В 1947р.:
ОСНОВНІ АСПЕКТИ**

Бортник Сергій Миколайович,
*доктор юридичних наук,
перший проректор,
Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID:<http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>*

Греченко Володимир Анатолійович,
*доктор історичних наук,
професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету №6,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, заслужений працівник освіти України*

Діяльність міліції у 1947 р. мала свої особливості. Це, по-перше, післявоєнна розруха, яка досягла величезних масштабів. По-друге, це голод 1946-1947 рр. в Україні, який мав найгірші результати у першій половині 1947 р. По-третє, це післявоєнна морально-психологічна ситуація в суспільстві – звичка до насильства та застосування зброї. По-четверте, негативний вплив на протидію злочинності мала відміна смертної кари у травні 1947 р. По-п'яте, у 1947 р. спостерігається посилення загальної репресивності тоталітарного режиму в Україні, пов'язане з поверненням до керівництва Л.М. Кагановича. По-шосте, 1947 р. був піком зростання злочинності у післявоєнні роки. По-сьоме, 14 грудня 1947 р. урядом було прийнято постанову «Про проведення грошової реформи та про відміну карток на продовольчі та промислові товари». Основна діяльність міліції, пов'язана з цим заходом, здійснювалася вже у 1948 р., тому ми розглядаємо лише початок цієї роботи. Огляд літератури свідчить, що дана наукова проблема є недостатньо дослідженою. Новизна статті в тому, що у ній вперше вивчено основні напрями роботи міліції у даний конкретний історичний період - 1947р., доповнено питання про вплив структурних змін в організації міліції УРСР на протидію злочинності. У ці роки була реорганізована система управління карного розшуку, посилено її низові ланки та збільшено кількість кваліфікованих співробітників. У 1947 р. зі складу Міністерства внутрішніх справ до Міністерства державної безпеки були передані відділи боротьби з бандитизмом. При Управліннях МВС були організовані відділення по боротьбі з спекуляцією. Міліціонери України у ці роки у більшості сумлінно виконували свої обов'язки. Але законність і дисципліна в міліції залишалися на недостатньому рівні. Міліції не вдалося добитися поліпшення криміногенної

ситуації – злочинність у цьому році зростала. Потребують подальшого вивчення діяльність міліції щодо протидії хуліганству у вказаний період.

Ключові слова: Україна, 1947 рік, Міністерство внутрішніх справ, міліція, протидія злочинності.

Bortnik S.M., Grechenko V.A. Organizaion and activity of militia in the Ukrainian SSR in 1947: basic aspects. The activities of the militia in 1947 had its own peculiarities. This is, firstly, post-war devastation, which has reached enormous proportions. Secondly, it i was the 1946-1947 famine in Ukraine, that had the worst results in the first half in 1947 .Thirdly, it a post-war morally-psychological situation in society is habit to violence and application of weapon. Fourthly, negative influence on counteraction to criminality was the abolition of death punishment in May in 1947. Fifthly, in 1947 there is strengthening of general repressiveness of the totalitarian regime in Ukraine, due to the return to the leadership of L.M.Kahanovych. Sixth, 1947 was the peak of increase of criminality in post-war years. Seventh, on December, 14 in 1947 by a government resolution was accepted «About realization of money reform and about abolition of cards on food and industrial stuffs». The basic activity of militia, related to this event, came true already in 1948, that is why we examine beginning of this work only. The review of literature testifies that a scientific problem is given is investigational not enough. The novelty of the article consists in that in her basic work of militia assignments are first studied in this certain historical period - 1947p., a question is complemented about influence of structural changes in organization of militia of Ukrainian SSR on counteraction to criminality. There was reorganized control system of criminal search in these years, increase her basilar links and the number of skilled staff increased. In 1947 from the Ministry of Internal Affairs to the Ministry of State Security were transferred departments to combat banditry. At the offices of the Ministry of Internal Affairs there were organized special departments to combat speculation. Militiamen of Ukraine in these years in majority honestly carried out the duties. But legality and discipline in a militia remained at insufficient level. A militia did not succeed to be obtained improvement of criminogenic situation of - the crime in this year grew. Need a further study activity of militia in relation to counteraction to hooliganism in an indicated period and the work of district militia officers.

Keywords: Ukraine, 1947, militia, Ministry of Internal Affairs, counteraction of criminality.

Постановка проблеми. Актуальність теми пов'язана з необхідністю ретельного та неупередженого вивчення досвіду минулого, в тому числі історії діяльності такого правоохоронного органу як міліція. Ця історія була складною та суперечливою, проте основну свою функцію – забезпечення безпеки громадян міліція виконувала і у досліджуваній період. Як нам здається, можна провести певну аналогію між тодішньою криміногенною ситуацією та нинішньою, коли протидія злочинності відбувається в умовах гібридної російської війни та наявності значної кількості різної зброї на руках у населення. Тому тодішній досвід може бути корисним для наших днів. Разом з тим, діяльність міліції у 1947 р. мала свої особливості, на які впливала тогочасна політична та соціально-економічна ситуація. Це, по-перше, післявоєнна розруха, яка досягла величезних масштабів. По-друге, це голод 1946-1947 рр. в Україні, який мав найгірші результати саме у першій половині 1947 р. По-третє, це морально-психологічна ситуація в суспільстві, характерна для післявоєнного періоду

– звичка до насильства та застосування зброї. По-четверте, негативний вплив на протидію злочинності в момент її найбільшого піднесення мала відміна смертної кари у травні 1947 р. По-п'яте, у 1947 р. спостерігається посилення загальної репресивності тоталітарного режиму в Україні, (незважаючи на скасування страти), пов'язане з «другим пришествям» в республіку на головну посаду – першого секретаря ЦК КП(б) (У) вірного поплічника Й.В. Сталіна – Л.М. Кагановича. Шоста особливість витікала з перших чотирьох - 1947 р. був піком зростання злочинності у післявоєнні роки. По-сьоме, 14 грудня 1947 р. РМ СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову «Про проведення грошової реформи та про відміну карток на продовольчі та промислові товари». Основні наслідки цього заходу та їх вплив на діяльність міліції рельєфно виявилися на початку наступного, 1948 р., тому ми про цей чинник розглядаємо лише відповідно до періоду дослідження.

Стан дослідження проблеми. Деякі аспекти організації та діяльності міліції у повоєнні роки

розглядали у своїх дисертаціях М.М. Лагоша [1], Р.Б. Герман [2], О.Ю. Жудік [3], А.П.Бескорвайний [4], О.А.Резніков [5]. Проте їх дослідження охоплюють значно більший період, ніж той, який вивчаємо ми, і тому періоду 1947 р. у них приділяється незначна увага. До того ж майже всі ці роботи, (окрім дисертації М.М. Лагоша), побудовані на загальносоюзному матеріалі. Тому дану проблему можна вважати недостатньо дослідженою.

Цілі і завдання. Авторами поставлено завдання дослідити загальний стан злочинності у цей період, основні аспекти діяльності міліції у 1947 р., вивчити зміни в її організаційній структурі, головні напрями протидії злочинності, виявити досягнення та недоліки в її роботі.

Виклад основного матеріалу. У 1947 р. однією з найгостріших проблем післявоєнного суспільства продовжувала залишатися криміногенна ситуація. У 1947 р. було вчинено 1234377 злочинів (на 46,2% більше ніж у 1945 році) [6, арк.70-78]. Ще одним важливим фактором, який сприяв розвитку злочинності, слід вважати доступність холодної та вогнепальної зброї, яка залишилась у населення із часів війни, що сприяло вчиненню вбивств, грабежів і розбоїв (кількість зареєстрованих вбивств у 1946р. зросла на 28%, в 1947 р. на 53,5%; кількість розбоїв – на 57,7% і 84,7% відповідно) [7, с.69].

Зростання злочинності вимагало істотного покращення роботи міліції і, в першу чергу, оперативних відділів карного розшуку. Вихід, як це часто було в радянські роки, шукали в реорганізації. У липні 1946 р. була змінена система управління карного розшуку, а в його підрозділах посилювалася низова ланка, збільшилася чисельність кваліфікованих співробітників. Разом з тим, були зроблені кроки щодо «розвантаження» МВС від деяких силових функцій. Першим кроком у цьому напрямі стало переведення внутрішніх військ і Транспортного управління міліції в МДБ СРСР на початку 1947 р. Незабаром після цього в органи держбезпеки були передані Відділ урядовою зв'язку і Управління військ урядового зв'язку[5, с.20.].

Саме з 1947 року, в реорганізаційних процесах, що відбувалися в системі МВС, чітко вимальовується тенденція до мілітаризації органів міліції, їх жорсткішої централізації. У серпні 1947 р.на особливе становище була переведена міліція 12 великих міст, у тому числі Києва, Одеси та ін. У 1947 р. зі складу МВС до органів МДБ були передані відділи боротьби з бандитизмом. У цьому ж році були утворені науково-технічні відділи і відділення, оснащення яких оперативною технікою було достатньо сучасним[1, с.11-12].

У ці роки у зв'язку з величезним дефіцитом усіх товарів широкого вжитку в державі різко збільшувалась злочинність в економічній сфері. Ще у вересні 1946 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову № 2062 «Про посилення боротьби з спекуляцією», в якій підкреслювалося, що органи міліції, прокуратури та суду явно недостатньо використовують надані їм законом права для боротьби з таким небезпечним видом злочину. На виконання даної постанови міністр внутрішніх справ СРСР видав наказ від 23 вересня 1946 р., в якому приписував в декадний строк перевірити працездатність наявної агентури по спекуляції та вжити термінових заходів щодо поповнення її кваліфікованими агентами з середовища, пов'язаного зі спекулянтами, розкрадачами, хабарниками та посадовими особами, що сприяють спекулянтам. Відповідно до наказу була розширена мережа агентів та резидентів. Апаратам ВБРСВ дозволялося набувати непов'язаних з іншою роботою резидентів та платити їм до 700 руб. у місяць (у цей час середня зарплата по СРСР складала близько 550 руб., 1 кг масла у Харкові коштував на ринку 58 руб) [8]. У наказі вирішувалися також деякі структурні та штатні питання. Так, У ВБРСВ УМ МВС, Управліннях МВС були організовані спеціальні відділення по боротьбі з спекуляцією. Для закріплення за ними досвідчених працівників міністрам внутрішніх справ республік та начальникам управлінь областей заборонялося здійснювати переміщення начальників відділів та відділень БРСВ без санкції Відділу кадрів МВС СРСР та погодження з ГУМ; встановлювалася посада помічника начальника управління міліції, який одночасно був начальником ВБРСВ[9, с.70-71]. 21 січня 1947 р. МВС СРСР реорганізувало відділ БРСВ (ОБХСС) Головного управління міліції (ГУМ) в Управління (УБХСС), збільшувалася їх чисельність.

У лютому 1947 р. в Головному управлінні міліції МВС СРСР був створений Відділ кадрів, а на місцях - в республіканських і областних Управліннях міліції - відділення кадрів. Цей захід дозволив налагодити більш чітку і оперативну роботу із співробітниками на місцях, тому створення самостійних кадрових апаратів позитивно позначилося на підборі, вихованні і розставлянні кадрів [5, с.27].

Слід відзначити, що залучення кадрів для міліції йшло в основному за рахунок місцевого населення. У 1946 році українці склали 54,5 % від усього особового складу міліції, 1948 року - 57,4%. В західних областях України в 1947 році співробітники МВС з числа місцевого населення склали 7311 осіб або 41% всього особового складу. В цьому ж році з числа місцевого

населення було прийнято на службу в МВС 1480 осіб або 40% від усіх прийнятих [1, с.11-12].

Про стан злочинності та протидію їй в одній з областей республіки на початку 1947 р. свідчить повідомлення секретаря Запорізького обкому КП(б)У про вжиті заходи щодо посилення боротьби з кримінальною злочинністю і забезпечення охорони державної власності від 21 січня 1947 р. У повідомленні зазначалося, що найбільш ураженими злочинністю районами області були Мелітопольський, Осипенковський, Каменсько-Дніпровський, Велико-Токмакський, Васильєвський і Михайлівський. У кожний з цих районів були направлені керівні працівники міліції області для посилення протидії злочинності. При цьому в Каменсько-Дніпровський район була спрямована спеціальна військова група МВС, якою була ліквідована бандитська група у складі 17 осіб. У населених пунктах області створені і озброєні вогнепальною зброєю 277 бригад сприяння органам МВС і міліції з числа перевіреного радянсько-партійного активу, загальною чисельністю 1421 особа. У грудні 1946 р. в містах Запоріжжя і Мелітополь проведено два показові процеси, на яких засуджені до вищої міри покарання - розстрілу 19 учасників грабіжницьких груп [10, с.391].

Необхідність зміцнення правопорядку і державної безпеки в сфері боротьби із злочинністю, а також агентурою, викликало необхідність запровадження дозвільного режиму на всій території СРСР. Так на території УРСР діяв дозвільний порядок перетину адміністративних кордонів із однієї області до іншої. Особи могли перетнути кордон лише отримавши відповідне посвідчення, яке видавалася за наявності поважних причин такої поїздки місцевими органами НКВС, але які саме обставини вважалася поважними, жодним актом врегульовано не було [11, с.127].

Значно вплинув на розгортання протидії економічній злочинності Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за крадіжку державного та громадського майна» прийнятий 4 червня 1947 р. У ньому вказувалося, що крадіжка, присвоєння, розтрата або інше розкрадання державного майна карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна або без конфіскації. Розкрадання державного майна, вчинюване повторно, а так само вчинене організованою групою (зграєю) або у великих розмірах, карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від десяти до двадцяти п'яти років з конфіскацією майна [12]. У цей же день був оприлюднений й інший Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення охорони

особистої власності громадян» [13]. Крадіжка, присвоєння, розтрата та інше розкрадання державного майна каралося ув'язненням у виправно-трудовому таборі строком від 7 до 10 років з конфіскацією майна або без неї. Розкрадання колгоспного, кооперативного та іншого суспільного майна каралося ув'язненням у виправно-трудовому таборі строком від 5 до 8 років з конфіскацією майна або без неї. Отже, нерівність в кримінальному законодавстві за розкрадання державного та суспільного майна зберігалась [14, с.5-6]. Після прийняття вищевказаних указів середній термін ув'язнення за розкрадання в 1947-1952 рр. перевищив 8,5 років (у 1945-1946 рр. - 2 роки) [4, с.12].

У зв'язку з проведенням грошової реформи та відміною карток на продовольчі та промислові товари органи внутрішніх справ вели спостереження за зміною настроїв населення напередодні цього заходу. У цілком таємній доповідній міністра внутрішніх справ СРСР С.Н. Круглова Й.В. Сталіну та іншим вищим керівникам держави вказувалося: «За повідомленнями з великих міст Української РСР там посилено поширюються чутки про майбутню грошову реформу і відміну карткової системи. У зв'язку з цим в торгових організаціях спостерігається вплив населення за покупками. По Центральному Київському універмагу Особторгу при плані торгівлі 800 тис. рублів, 30 листопада було продано товарів на суму 2 млн. рублів. На ринках і базарах м. Києва ціни на промтовари і вироби збільшилися в 2-3 рази. У усіх ошадкасах м. Києва і великих містах України спочатку спостерігалось вилучення великих вкладів з ошадкас, а за останні два дні різко збільшилася кількість вкладників. 30 листопада надходження в ошадкаси м. Києва склало 2 млн. рублів. З отриманих від периферійних органів МВС даних видно, що джерелами поширення чуток про майбутню заміну грошей у ряді випадків є працівники фінансових органів. Так, МВС Української РСР повідомляє, що 30 листопада ц. р. громадянин Кашинчук, дочка якого працює в Київській обласній конторі держбанку, в розмові зі своїми знайомими заявив: «У держбанку, який розміщується на Інститутській вулиці, днями відбувалася нарада представників обласних контор держбанку. На нараді у присутності представника з Москви розглядалось питання про обмін грошей» [15, с.138].

6 травня 1947 р. було прийнято указ ВР СРСР «Про відміну смертної кари» [16]. Цей документ не віднімав страту як таку, а лише віднімав її застосування - тим самим як би давав зрозуміти, що це послаблення тимчасове. Це мало негативне

значення в той час для протидії злочинності. Разом з тим, тоталітарний режим послаблював один з основних важелів впливу на населення держави – страх перед її репресивною машиною. Суть цієї влади досить рельєфно висловив член Колегії ВЧК в 1919-1921 рр. Олександр Ейдук (до речі, сам розстріляний у 1938 р.), який опублікував в 1921 р. у збірці з символічною назвою «Посмішка Чека» такий вірш:

«Нет большей радости, нет лучших музык,
Как хруст ломаемых и жизней и костей.
Вот отчего, когда томятся Ваши взоры,

И начинает страсть в груди вскипать, черкнуть мне хочется на Вашем приговоре одно бестрепетное: «К стенке! Расстрелять!» [17, с272].

Після цього указу, «смертники» від «широкої сталінської душі» отримували «четвертак», тобто ставали фактично «довічниками». За спогадами деяких ув'язнених, засуджені до тривалих термінів зеки йшли на нові злочини, розуміючи, що посилення покарання стосовно них вже застосувати неможливо.

На криміногенну ситуацію суттєво вплинув голод. Пік голоду припав на першу половину 1947 р. У червні 1947 р. в республіці нараховувалося 1 млн. 154 тис. дистрофіків [18,с.87]. «Стрілочниками» у цій ситуації були призначені голови колгоспів та місцеві партійно-радянські керівники. Лише за 1946 – перший квартал 1947 рр. було засуджено 1312 керівників колгоспів, з яких притягнуто до виправних робіт – 290 осіб, до позбавлення волі строком від трьох до п'яти років – 625, до десяти років – 112, а до вищої міри відповідальності – 2 [19, арк.35-40]. За указом Президії ВР СРСР від 4 червня 1947 р. за збирання колосків на колгоспному полі тисячі селян були відправлені до в'язниць. У доповідній записці прокурора УРСР адресованої Л. М. Кагановичу, наголошувалося на дотриманні «твердої репресії стосовно розкрадачів сільськогосподарської продукції», і, зазначалося, що лише за травень 1947 року народними судами республіки було засуджено 1043 особи, з них – 90 % до позбавлення волі [20,арк.1-3].

Голод призвів до збільшення кількості безпритульних дітей, чим додав роботи міліції. Як зазначалося в листі Дніпропетровського обкому і облвиконкому до ЦК КП(бУ) «останнім часом відмічено випадки залишення дітей батьками, що проживають у сільській місцевості, в громадських місцях міст (на вокзалах, у виконкомах, в міліції...)»[21,с.35].

У зв'язку з цим у директивах 1947 р. перед органами міліції поставали наступні завдання керівництва: витіснення злочинних організацій із середовища неповнолітніх осіб; відрив підлітків від

злочинного середовища; збільшення кількості патрулів у місцях мешкання безпритульних дітей; розширення мережі дитячих кімнат міліції; проведення профілактичних бесід із батьками та притягнення їх до відповідальності за неналежне виконання батьківських обов'язків [7,с.68].

Голод призвів і до найстрашнішого – канібалізму. У спецповідомленні МДБ УРСР (тоді цілком таємному) міністру МДБ СРСР про випадки вживання в їжу людських трупів в окремих областях УРСР від 5 березня 1947 р. вказувалося, що на 25 березня поточного року кількість випадків споживання людських трупів складає 33. Наводилося кілька таких кричущих випадків. Зокрема, колгоспниця с. Дмитрівка Петропавловського району Дніпропетровської області Ф., 1912 р. народження, 21 січня, 5 і 8 березня убила своїх трьох дітей у віці 3-8 років і трупи їх споживала. Ф. хворіє на дистрофію, у вчиненому злочині зізналася [22,с.216-217].

Міліціонери України у перші післявоєнні роки у своїй переважній більшості самовіддано та мужньо виконували свої обов'язки щодо охорони громадського порядку. Одним з кращих серед них був командир відділення 6-го міськвідділу міліції м. Харкова, колишній танкіст, кавалер орденів Вітчизняної війни, Червоної Зірки, багатьох бойових медалей старшина міліції А.М. Сморгунов. 29 березня 1947 р, перевіряючи несення служби постовими міліціонерами, він звернув увагу на перехожого, що йшов з об'ємним згортком. Сморгунов затримав його та доставив у відділення міліції. Виявилося, що це якийсь Гладкоскок, який кілька днів тому убив сторожа електромонтажної контори та пограбував касу. Убивці вдалося втікти з -під варти. Але за кілька днів вони знову зустрілися на вулиці Свердлова (тепер - Полтавський шлях). Злочинець запропонував міліціонеру гроші -10 тис. рублів, щоб той відпустив його. Але Сморгунов відмовився і тоді вбивця 4 рази вистрілив у нього і одна куля потрапила прямо в серце.

Однією з найнебезпечніших банд на Харківщині та Полтавщині у 1947 р. була зграя Ільїна. У квітні 1947 р. зрадник та дезертир Ільїн організував банду у складі таких же як він злочинців, що втікли з-під варти. На дорозі між Харковом і Мерефою вони захопили машину та поїхали на ній у Кременчук. По дорозі вбили та пограбували лісника та забрали у нього гвинтівку. У Кременчуці злочинці переодяглися у військову форму – сам Ільїн – у форму майора, інші – у форму лейтенантів та сержантів Радянської Армії. За допомогою вкрадених бланків, шрифту вони підробили документи. У червні 1947 р. банда знову перемістилася на Харківщину. За 3 місяці злочинці

вчинили 13 убивств. Після цього бандити вирішили переїхати до Запоріжжя. За ними виїхала оперативна група з Харкова, бандитів затримала на виїзді з місцевого ринку. Один з них кинувся в Дніпро та намагався перепливти на інший берег, але оперативник А.С. Полуднев кинувся за ним і змусив того повернути назад. У цій операції, крім Полуднева, відзначилися майор міліції П.Т. Себко та ст. лейтенант міліції Ф.М. Маковецький [23,с.86-88].

Незважаючи на певні зусилля керівних органів, законність і дисципліна в міліції залишалися на недостатньому рівні. Особливою інспекцією МВС, УМВС областей за 1947 р. було притягнуто до кримінальної відповідальності 1172 особи і до дисциплінарної - 4731. З усіх кримінальних злочинів більшість була пов'язана з порушеннями

законності, причому 41,7% від усіх порушень припадало на начальницький склад [1,с.13].

Висновки. У 1947 р. міліції УРСР довелося працювати у досить складних умовах, пов'язаних з тяжкою соціально-економічною ситуацією, голодом та наслідками війни. Незважаючи на окремі успіхи, міліції не вдалося добитися поліпшення криміногенної ситуації – злочинність у цьому році зростала. Для виправлення ситуації була зроблена деяка реорганізація органів міліції, посилено карний розшук та органи боротьби з економічними злочинами. Дослідження даної проблеми не вичерпується однією статтею. Потребують подальшого вивчення діяльність міліції щодо протидії хуліганству у вказаний період та робота дільничних уповноважених міліції.

Література:

1. Лагоша М. М. Міліція України в 1945-1953 рр.: автореферат дис.. канд. іст. наук. Спец. 07.00.01. Донецьк, 2000. 24с.
2. Герман Р.Б. Организационно-правовые основы деятельности российской милиции по охране общественного порядка в борьбе с преступностью в годы Великой Отечественной войны и послевоенный период, 1941-1960 гг.: автореф. дис. канд. юр. наук. Спец. 12.00.01. Ростов-на-Дону, 1999. 27 с. //URL.: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1225305>
3. Жудик А. Ю. Органы внутренних дел СССР в борьбе с преступностью (1945 - 1953 гг.): дис. канд. ист. наук. Спец. 07.00.02. М., 2006. 199с. //URL.: <https://www.dissercat.com/content/organy-vnutrennikh-del-sssr-v-borbe-s-prestupnostyu-1945-1953-gg>
4. Бескоровайный А. П. Борьба с преступностью и обеспечение общественного порядка в послевоенном СССР: 1945-1953гг.: автореф. дис. канд. ист. наук. Спец. 07.00.02. М., 2008. 17 с.
5. Резников А.А. Структура и кадровая политика органов внутренних дел СССР в 1945-1953гг.: автореф. дис. ... канд. ист. наук. Спец. 07.00.02 – отечественная история. М., 2012. 34 с.
6. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4938. Арк. 70-78.
7. Герус М. М. Кримінальне судочинство в УРСР у післявоєнний період (1945-1958 рр.): історико-правове дослідження: дис. канд. юр. наук. Спец. 12.00.01.- Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Харків. 2019. 222 с.
8. Средние зарплаты в России и СССР с 1897 по 2010 годы. //URL.: <http://analysisclub.ru/index.php?page=schiller&art=2757>
9. Беркутов А.С. Некоторые особенности развития органов БХСС в 1940-1960-е годы. Вестник Московского университета МВД России. 2009. №5. С. 70-71.
10. Повідомлення секретаря Запорізького обкому КП(б)У про вжиті заходи щодо посилення боротьби з кримінальною злочинністю і забезпечення охорони державної власності від 21 січня 1947 р. // Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 1997. Т. 3: 1946-1990. С. 391.
11. Курицын В. М. Права и свободы граждан в годы Великой Отечественной войны. Советское государство и право. 1987. № 5. С. 126-130.
12. Об уголовной ответственности за хищение государственного и общественного имущества: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 4 июня 1947 г. Ведомости Верховного Совета СССР. 1947. № 19.
13. Об усилении охраны личной собственности граждан: Указ Президиума Верховного Совета ССР от 4 июня 1947 года. Ведомости Верховного Совета СССР. 1947 г. № 19.

14. Анисимов В.Ф. Ответственность за хищения социалистической собственности по советскому уголовному законодательству. Вестник Югорского государственного университета. 2008. Выпуск 4(11). С.5-8.
15. Докладная записка министра внутренних дел СССР Круглова о распространении слухов о подготовке денежной реформы и реакции населения на эти слухи. Товарищу Сталину И. В., товарищу Берия Л. П., товарищу Вознесенскому Н. А., товарищу Кузнецову А. А. 2 декабря 1947 г. Совершенно секретно. // Денежная реформа 1947 года реакция населения: По документам из «Особых папок Сталина» / Подгот.: Э.Ю. Завадская, Т.В. Царевская. Отечественная история. 1997. N 6. С. 134-140.
16. Об отмене смертной казни: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26 мая 1947 г. Ведомости Верховного Совета СССР. 1947. № 17
17. Мельгунов С.П. Красный террор в России 1918-1923. Изд. 2-е, доп. Берлин: «Ватага», 1924. 312 с.
18. Веселова О.М. Голод 1946-47 // Энциклопедія сучасної України. Т.6. Го-Гю. Київ: ІЕД НАН України, 2006. С.87.
19. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4806. Арк. 35-40.
20. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4948. Арк. 1-3.
21. Шаповал Ю.І. М.С. Хрущов на Україні. К.: Знання, 1990. 48 с.
22. Голод в Україні 1946-1947. Документи і матеріали / НАН України; Інститут історії України / В.А. Смолій (ред.), О.М. Веселова (упоряд.). К.: Вид-во М.П.Коць, 1996. 375 с.
23. Михайлюк Н.Т. Рожденная революцией: очерк истории милиции Харьковщины (1917-1982 гг.): рукопись. С.86-88.